

Asia: VM/674/00.01.00.01/2018

Maakuntien digi-yhtenäis[ohjaus]politiikka ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2018-2022

Lausunnonantajan lausunto

Pyydämme lausuntoa sekä asiakirjan nimestä, sisällöstä että liitteistä. Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Digiyhtenäispolitiikka sisältää monia hyviä ja tarpeellisia linjauksia ja tavoitteita. Eräs tällainen tavoite on erilaisten kyvykkyyksien tunnistaminen ja hyödyntäminen. Toinen hyvä tavoite on yhtenäisten palvelujen tuottaminen ja tarjoaminen kautta maakuntien. Kolmas kannatettava digiyhtenäispolitiikkatavoite on tiedolla johtaminen ja tiedon hyödyntäminen eri tarkoituksiin (ohjaus, suunnittelu, tutkimus ja innovaatiotoiminta). Digiyhtenäispolitiikka tukee myös maakuntien omaa ja maakuntien välistä kehittämistä. Myös tavoite toteuttaa digipalvelujen ekosysteemi on perusteltu ja kannatettava.

Digiyhtenäispolitiikan tavoitteiden tulisi olla yhteisesti tunnistettuja ja hyväksyttyjä. Tässä yhteydessä on tarpeellista muistaa, mistä lähtökohdista sote- ja maakuntauudistus toteutetaan. Uudistuksen tavoitteena on turvata tärkeät palvelut ja sujuvoittaa asiointia. Samalla asukkaiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lisätään. Tärkeää on myös saada palvelut yhden luukun periaatteella. Näitä samoja periaatteita tulisi noudattaa myös digiyhtenäispolitiikkaa linjattaessa ja toteutettaessa. Ohjauksen ja päätöksenteon tulisi olla kulloinkin alimmalla mahdollisella tasolla. Edellä lausuttu ei tarkoita sitä, etteikö valtiolla ja kansallisilla toimijoilla olisi merkittävä rooli ohjauksessa ja ohjauksen linjausten valmistelussa. Kysymys on pikemminkin siitä, että menestyksekkäs yhtenäispolitiikan toteuttaminen edellyttää oikean valmistelu- ja vastuutahon sekä tason löytämistä kullekin digiyhtenäispolitiikan toimenpiteelle.

Uudenmaan huolena on, että maakunnille jää pelkkä yhtenäispolitiikan toteuttaminen ilman maakuntien todellista mahdollisuutta vaikuttaa politiikan varsinaiseen sisältöön. Esityksestä käy ilmi, että maakuntien rooli uhkaa supistua kumppanista toimeenpanevaksi. Tähän viittaa seuraava lainaus digiyhtenäispolitiikkaluonnoksesta: Vastuullisilla viranomaisilla on oltava riittävät keinot ohjata maakunnallisia toimijoita korjaamaan toimintansa maakuntien digi-yhtenäispolitiikan mukaiseksi. Tätä uhkaa on pyrittävä lievittämään. Digiyhtenäispolitiikkaluonnoksessa toisaalta todetaankin

maakuntien ohjauksen muodostuvan ohjaavien ministeriöiden ja virastojen sekä maakuntien yhteisestä näkemyksestä. Jälkimmäinen periaate on kannatettava, koska maakunnat käytännössä kantavat vastuu sote- ja maakuntauudistuksen tavoitteiden saavuttamisesta. Ohjauksen kannalta myös maakuntien ja valtionomistavien ICT-yhtiöiden (Vimana ja SoteDigi) ohjaus koordinoituu maakuntien kautta, joten maakuntien asemaan valmistelussa olisi syytä parantaa.

Ohjausmallin selkeys ja yhteistyön ja koordinaation varmistaminen ovat oleellisia osatekijöitä digiyhtenäispolitiikassa. Luonnosasiakirjassa todetaan, että ”maakuntien on yhdessä suunniteltava ja otettava käyttöön järjestämistehtävissä tarvittavat kansalliset, yhteiset digipalvelut”. Edellinen lainaus tarkoittaa, että maakunnat tarvitsevat yhteisen toimielimen toteuttamaan kuvattua tehtävää. Tarkoituksenmukaisimman maakuntien järjestäytymisen mallin löytäminen edellyttää harkintaa ja keskustelua ministeriöiden ja palvelukeskusyhtiöiden kanssa. Maakuntien välisen yhteistyön on oltava tehokasta, jotta valmistelu- ja päätösprosessit olisivat joutuisia. Lisäksi maakuntien pääosin toimeenpaneva rooli edellyttää myös maakuntien välistä yhteistyötä. Tästä yhteistyöstä on sovittava erikseen maakuntien kesken.

Digiyhtenäispolitiikan ohjausmallia ja -prosesseja on myös selkeytettävä myös muilta osin. Lausuttavassa asiakirjassa mm. todetaan, että digipalvelujen kehittämisen ”toteutuksen ohjausvälineitä ovat palvelukeskusyhtiöiden ohjaus sekä kehityshankkeiden salkunhallinta”. Epäselväksi jää mitä tämä tarkoittaa käytännössä. Maakunnat ovat palvelukeskusyhtiöiden enemmistöomistajia ja siten niiden roolin pitää voida katsoa olevan maakuntia tukeva. Onko siten perusteltua käyttää palvelukeskusyhtiöitä maakuntien ohjauksen välineinä vai olisiko ohjauksen perustuttava muunlaiseen valtion ja maakuntien työnjakomalliin? Palvelukeskusyhtiöiden pitäisi keskittyä toteuttamaan niitä toimenpiteitä, jotka on sovittu valtion ja maakuntien välillä.

Digitalisaation aikakaudella pitää varautua nopeisiin muutoksiin. Mikäli valtion ohjaus sidotaan luonnosasiakirjassa esitettyyn vuosikellomalliin, nopeisiin painopisteen vaihtoihin ei liene myöhemmin mahdollisuutta. Tästä syystä digiyhtenäispolitiikan toteuttamiseen olisi luotava uusi, innovatiivinen malli, joka sopii ICT-toimialalle. Ehdotettu suunnittelumalli jäykistää digiyhtenäispolitiikan toteuttamista. Vaarana on, etteivät maakunnat pysty vastaamaan asetettuihin tavoitteisiin esitetyllä mallilla. Huolta lisää se, että digiyhtenäispolitiikkaluonnoksessa maakunnille asetettuja toimeenpanotehtäviä on paljon. Toimeenpanotehtäviä tulisi karsia ja yhdistää. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota pienempien maakuntien kykyyn huolehtia tehtävistä. Kuten digiyhtenäispolitiikkaluonnoksessa todetaan ”maakunnissa on erilaista osaamista digiosaamisen ja tiedonhallinnan alueilla”. Myös kokoero Uudenmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnan välillä on merkittävä. Vaarana on, että suuret maakunnat, kuten Uusimaa, kantavat väestö- tai rahoitusosuuttaan merkittävästi suuremman vastuun digiyhtenäispolitiikan kehittämisessä.

ICT-investointien sääntelyssä on huomattava kaksi asiaa. Ensinnä vain merkittävimmät investoinnit on syytä perustella maakuntalain 12 §:n mukaisesti. Toiseksi maakuntien suuri kokoero täytyy ottaa investoinneissa täysimääräisesti huomioon. Luonnosasiakirjassa taloudellisesti merkittävällä investoinnilla tarkoitettaisiin vähintään 30 miljoonan euron hankkeita. Uudenmaan maakunnan mukaan euromäärä tulisi porrastaa niin, että se suhteutetaan asukasmäärään. Täten maakunnat

olisivat keskenään tasa-arvoisessa asemassa. Tällä tavalla investointien kustannus per asukas olisi vertailukelpoinen. Samalla tavalla ICT-investointien vaikutusten arviointi olisi saatettavissa helpommin vertailukelpoiseksi. Myös investointien valmistelun ja päätöksenteon moniportaisuus asettaa erikokoiset maakunnat eriarvoiseen asemaan. Kriteerit investointien luokittelun osalta on ilmaistu erittäin epäselvästi.

Digiyhtenäispolitiikan luonnoksessa huomio kiinnittyy myös siihen, että monien merkittävien toimenpiteiden vastuutaho ulottuu vuoteen 2020. Esimerkiksi toimijoiden rooleja ja tehtäviä selkiyttävä vastuutaho on jätetty vuoden 2020 jälkeen ilmoittamatta. On realistista olettaa, että maakuntien toiminnan vakiinnuttua vuoden 2020 jälkeen myös digiyhtenäispolitiikkaan liittyvät linjaukset elävät ja muuttuvat. Tästä syystä tarvitaan menettelytapa, joka varmistaa digiyhtenäispolitiikan linjauksien tarkistamisen.

Ohjelman useissa toimenpiteissä vastuutahoksi on esitetty maakuntia. Tämä on osin ongelmallista, koska yhtenäispolitiikan periaatteet tulevat valtiolta eikä maakuntia osallisteta riittävästi tavoitteiden valmisteluun. Maakuntien kyvykkyys suoriutua digiyhtenäispolitiikan vaatimuksista edellyttää yhteisesti sovittua resurssointia ja seurantaa. Tarvittaessa valtion ja palvelukeskusten (Vimana Oy ja SoteDigi Oy) tulee tukea maakuntia tavoitteiden saavuttamisessa. Erityistä huomiota täytyy kiinnittää palvelukeskusten kyvykkyyteen tarjota kansallisia, kaikille yhteisiä digipalveluja.

Salmi Petra
Uudenmaan liitto - Savolainen Ossi, maakuntajohtaja